

Tajná dohoda pomohla Sovětům k jaderné zbraní. Česko za to stále platí miliardy

Poslední vůz uranové rudy byl z dolu Rožná vyvezen 27. dubna 2017, čímž byla ukončena šedesátiletá těžba a poslední komerční uranový důl ve střední Evropě. Foto: Petr Lemberk / MAFRA / Profimedia

Současný jaderný arzenál, kterým Rusko zastrašuje svět, má svůj prapůvod v uranu vytěženém na českém území. Sověti si tuto pro ně tehdy nedostatečnou surovinu v Československu pohlíkali – už krátce po konci války šli najisto.

Bylo teprve půl roku po skončení druhé světové války, 23. listopadu 1945, a v Praze už čekala na podpis přísně tajná mezivládní dohoda o těžbě uranu.

Zástupci Moskvy při dřívějších jednáních celkem jasně dávali najevo, že československý uran hodlají – ve snaze dohnat prvenství USA – využít k výrobě vlastní atomové bomby.

Za Československo se upsal tehdejší ministr zahraničního obchodu, národní socialista Hubert Ripka, za SSSR náměstek ministra zahraničního obchodu Ivan Bakulin.

Jáchymov byl na konci druhé světové války jediným známým nalezištěm uranu na území kontrolovaném Sovětským svazem.

Právě tato smlouva stála na počátku následných desetiletí uranové spolupráce. Původně nastavené podmínky se ukázaly pro SSSR jako nákladné a méně výhodné, zejména s ohledem na nezbytné investice a výkupní cenu rudy. Po nástupu komunistů se proto dohoda opakovaně upravila.

Postupem času se nevýhodnost překloupila jednoznačně na stranu Československa. Zejména v době normalizace na těžbě uranu ČSSR silně prodělávala.

Možná i proto v 80. letech soudruzi překvapivě kývli na to, že státní podnik MAPE v jihočeských Mydlovarech bude vyrábět uranový koncentrát ze západoněmecké rudy pro imperialisty z firmy Saarberg Interplan Interuran.

Tisíce vězňů na uranu

Když kdysi horníci ve stříbrných dolech na Jáchymovsku narazili při kutání v podzemí na černou lesklou žílu, věděli, že teď už mají smůlu – odtud také název rudy smolinec. Jenže pohled na to, co je vzácný kov, se s odstupem staletí radikálně změnil.

Z uranu se stala na startu jaderného zbrojení žádoucí a nezbytná surovina, která ale Sovětskému svazu chyběla. Našel si ji v Československu.

Jak napsal historik Prokop Tomek ve své práci Československý uran 1945–1989 Těžba a prodej československého uranu v éře komunismu, Jáchymov byl na konci druhé světové války jediným známým nalezištěm uranu na území kontrolovaném Sovětským svazem.

Od srpna 1945 se sovětské vojenské návštěvy v Jáchymově začaly střídat v rychlém sledu a první zásilka odjela do SSSR už krátce po listopadovém podepsání mezivládní dohody. Obsahovala bezmála 31 tisíc kilogramů uranové rudy.

Počáteční nedostatek pracovních sil způsobený odsunem německých horníků úřady řešily nejprve pomocí brigádníků a využitím německých válečných zajatců. „První transport 250 zajatců přijel do Jáchymova v březnu 1946 a další pak následovaly až do roku 1947, kdy počet zajatců dosáhl zhruba 5000,“ shrnul ve své práci historik Prokop Tomek.

Po roce 1948 začal komunistický režim ve velkém nasazovat na tvrdou práci za nevyhovujících podmínek vězně, často ty politické. Na vrcholu těžby v roce 1953 jich tam otrocky pracovalo rekordních 13 821.

Zároveň komunistická StB důsledně hlídala požadavek absolutního utajení veškerých údajů o uranovém průmyslu v Československu. Což se stalo i zdrojem nových pracovních sil: například na konci října 1949 zatkla StB pro údajnou velezradu a sabotáž šestnáct lidí, vesměs původně vedoucích pracovníků n. p. Jáchymovské doly.

Prioritu měl uranový průmysl u StB i dlouho poté. Kupříkladu od dubna 1970 byla celostátně rozpracována akce Uran: příprava soudního procesu se skupinou osob pro údajnou kontrarevoluční činnost v roce 1968.

Státní podnik Diamo nyní počítá s tím, že projekt bude pokračovat nejméně do roku 2042 a celkově jsou už výdaje napočítané na více než 50 miliard.

Jak píše historik Tomek, součástí této skupiny byl i odvolaný generální ředitel ČSUP (Československý uranový průmysl) Karel Boček. Ten byl v červnu 1972 odsouzen ke 13 letům vězení, ovšem v nepřítomnosti – už v červenci 1971 se mu totiž [podařilo utéct z vazby](#) a následně do Spolkové republiky Německo.

StB pak ve svém hlášení „lamentovala“ nad tím, že „uprchlý ing. Karel Boček je jeden z význačných odborníků našeho uranového průmyslu a jako nositel státního tajemství zná utajované údaje nejen o našem uranovém průmyslu, ale i utajované údaje uranového průmyslu států RVHP“.

Dodatečný účet za desítky miliard

Zatímco do první poloviny 60. let se uran v Československu dobýval výhradně těžbou v podzemní, od 70. let převládla metoda chemického loužení za pomoci roztoku kyseliny sírové.

Mělo a dodnes to má své ekologické dopady. Bylo běžné, že když se – například na ložisku Hamr na Jezeře v 70. letech – zavíralo využitě těžební pole, s následnou dekontaminací vyluhovacích polí se nikdo neobtěžoval.

Postupně se vlivem těžby na mnoha místech kontaminovaly i podzemní vody – například ve Stráži pod Ralskem. Těžba tam probíhala mezi lety 1968–1996 a zasáhla plochu 27 kilometrů čtverečních (pro srovnání: odpovídá to třeba rozloze celého města Vrchlabí).

Celkem se tam v zájmu vytěžení 15 861,8 tun uranu do země nalily asi čtyři miliony tun kyseliny sírové. Na dekontaminaci se [pracuje dodnes](#).

Na konci 90. let se jen zde náklady na sanaci – s vidinou práce na další desítky let – odhadovaly na 20 miliard korun. Státní podnik Diamo nyní počítá s tím, že projekt bude pokračovat nejméně do roku 2042 a celkově jsou už výdaje napočítané na více než 50 miliard.

Tyto budoucí investice komunističtí plánovači samozřejmě do ceny uranu nikdy nezahrnuli.

„Mezi hlavní viníky vyrabování československého uranu a následných ekonomických i ekologických škod patří tedy kromě iniciátora – Sovětského svazu – i hospodářští činitelé komunistického Československa, kteří přes očividnou nerentabilitu tohoto ‚podnikání‘ poslušně plnili nesmyslné požadavky sovětských partnerů,“ shrnul ve své práci Československý uran 1945–1989 historik Prokop Tomek.